

tekst JOSSE PIETERSMA

VERBORGEN VERHALEN

Een wandeling door verleden en heden van Leeuwarden, door de ogen van historicus Josse Pietersma.

Ik ben veel te vroeg. Het Fries historisch centrum Tresoar, reden van mijn bezoek aan Leeuwarden, is nog gesloten. Ik sta even besluiteloos op het plein boven de parkeer-garage. Hier, op het Oldehoofsterkerkhof, maak ik graag in gedachten een reis door de tijd.

Ik begin rond het jaar nul. Van Leeuwarden is nog lang geen sprake. Romeinen die hier soms komen kennen het als ‘de rand van de wereld’. Plinius de Oudere (23-79 n.Chr.) noemt het in zijn *Naturalis historia* ‘een voortdu-rend door land en zee betwist gebied, bezaaid met woonheuvels. Een van die terpen bevindt zich nog altijd hier op dit plein, recht onder mijn voeten.

Ik maak een sprong in de tijd. Rond het jaar 800 wordt op ‘mijn’ terp een houten kerkje gebouwd. In het westen en het zuiden zie ik de Middellzee die sinds kort het uitgestrekte Wadden-gebied doorsnijdt. Een paar honderd meter naar het oosten liggen twee andere terpen, met een rivier ertussen. Voor de rest is het land kaal en drassig. In de zomer graast er vee.

De tijd verstrijkt en door de eeuwen zie ik hoe de bebouwing van de drie terpen langzaam aan elkaar groeit. Het houten kerkje wordt vervangen door een stenen gebouwtje en later nog eens vergroot. Uiteindelijk in 1435 wordt de driebeukige Sint-Vituskerk gebouwd, die in 1576 zal instorten. De kleine nederzetting is inmiddels uitgegroeid tot een stad. De voormalige zeearm is

al lang verzand en de oude terp, die nu Oldehove heet, doet geen dienst meer – door steeds verder stijgend stadsvuil wordt de heuvel bijna aan het zicht onttrokken. Wanneer de Leeuwarders in 1529 op deze plek een machtig hoge kerktoeren willen bouwen, merken ze dat de ondergrond het verleden niet vergeet. Kort na het begin van de bouw zakt de toren scheef. De oude terp is niet groot genoeg om het enorme gevaarte te dragen. De bouwmeester staat machteloos tegen de drassige ondergrond. Hij probeert de toren met een knik weer ‘in het lood’ te krijgen, maar er is geen houden aan. De toren blijft verzakken. Als de bouwmeester in 1532 overlijdt, beweren kwade tongen dat hij zelfmoord pleegde.

ACHTERBUURT

Al kijkend en dromend krijg ik het koud. Tijd om te gaan lopen. Via de Grote Kerkstraat ben ik zo bij de tweede terp: Nijehove. Maar ik kies een ande-re route, een rijkere geschiedenis. In de Kleine Kerkstraat, ‘het leukste winkel-straatje van Nederland’, aan het einde van het plein, ga ik linksaf. Hier begint een wereld van achterafstraatjes: de oude steegjes achter grote stadsperce-len van kooplui en patriciërs. Dit is let-terlijk een *achterbuurt*. Hier vestigden zich minder vermogende handelaren en ambachtslieden. Vanaf 1500 had ook de vrome lekengemeenschap van de Begijnen hier een thuis. Nu herin-nert alleen de straatnaam daar nog aan.

1 De Willemskade en de Zuiderstadsgracht, ten zuiden van de oude stadskern.

2 De scheefgezakte trots van Leeuwarden, de Oldehove.

Als de bouwmeester in 1532 overlijdt, beweren kwade tongen dat hij zelfmoord pleegde.

Historicus Josse Pietersma woont in Franeker en groei-de op in Leeuwarden. Hij werkt momenteel aan een documentaire over Willem Lodewijk, stadhouder van Friesland). In juni verschijnt deel twee van de door hem geschreven strip *Jelmer* over de Friese deelname aan de kruistochten.

Fotografie GETTY IMAGES

Het begin van de Bagijnestraat wordt ontsierd door gevels gevuld met garagedeuren en een appartementen-blok dat veel wegheeft van een kazerne. Nog altijd is deze buurt een verzamel-plaats voor kunstenaars en vrije gees-ten, nu gesubsidieerd en gereguleerd door het stadsbestuur. Verderop opent zich in de straat een haast sprookjes-achtig tafereel: historische panden met trotse gevelstenen: ‘Nauta Buma – Anno 1725’. Sierlijke lantaarns houden de straat ook ’s avonds aangenaam. Aan het einde in een flauwe bocht helt een oude boom over de straat. Daar zit een gezellige kroeg. Maar het is nog vroeg, de terrasstoelen staan nog opgestapeld naast de deur.

Op de T-splitsing ga ik linksaf, de bebouwing wijkt uiteen. In de negende eeuw stroomde hier de voorloper van de Dokkumer Ee tussen de twee terpen. Daarna werd dit een plein met

het stadhuis en het Stadhoudelijk Hof aan weerskanten. In het midden staan een Wilhelminaboorn en een stand-beeld van de Friese stadhouder, Wil-lem Lodewijk, bijgenaamd Us Heit, ‘onze vader’ Dit jaar is hij op de kop af vierhonderd jaar dood. Maar toch overziet hij de politiek in het stadhuis en het komen en gaan van toeristen en bruidsparen in het ‘Hof’ nog altijd fier en welwillend.

VERZAKKING

Na de mislukte bouw van de Olde-hove doen de Leeuwarders een nieuwe poging. De ‘Nieuwe Toren’ rees veertig meter de lucht in en vormde eeuwen-lang het uitkijkpunt voor brandwacht en andere wakers. Maar eind negen-tiende eeuw bleek ook de fundering van deze toren niet afdoende. Verzak-king maakte afbraak noodzakelijk en een lege plek bleef achter. Het carillon werd overgeplaatst naar het stadhuis en begint juist aan zijn halfuurlijkse deuntje. Ik loop verder, langs muren vol bouwsporen, in onbruik geraakte vensterbogen, dichtgemetselde deu-ren. Langs Amstelbier en nieuwe door-gangen en dakkapellen. ‘Anno 1685’, ‘Bezoekers van De Zone hier geen fiet-sen plaatsen!’ en ‘In de Roode Os’. En dan links terug naar de oude rivier. Het straatje is halverwege op zijn hoogst. Wie staat er nog bij stil dat deze bult de oorspronkelijke Eewal is, de oever van de Dokkumer Ee is?

Rechts rijzen oude pakhuizen op. Pas aan het einde van de negentiende eeuw werd het laatste stukje van de rivier gedempt. Dan links weer de oever op. Anno 1663. ‘Eerste steen gelegd door Ellen en Daniëlle Rinsma. Mei 1978’. Een gevelsteen in het Hebreeuws laat weten waar ik ben: in de voormali-ge Joodse buurt bij ‘De Put’.

Op het plein schijnt de zon. Stads-geluiden vallen even stil. Een duif koert. Verderop doemt in grote rode bakstenen de oude Jacobijnerkerk op. Overal is geschiedenis en het voelt alsof het zomer wordt. Alleen de kale druivenrank met zwarte, verdorde tros-sen verraad dat het nog winter is.

Dan klinkt de klok en ik hoor hoe een peuter meetelt: ‘Eén, twee...’ en verder tot tien. Het archief gaat open. Over het oude kerkhof en de derde terp daal ik weer af, terug naar de Oldehove. Het is maar nét hoe je die stompe, sche-ve toren bekijkt. Voor velen is het een symbool van misplaatste trots. Ik zie een prachtig begin voor een reis door de tijd.